

NOTAT

EFFEKTENE AV STANS I GRENSEHANDEL MED DAGLIGVARER UNDER KORONAKRISEN

Foto: Thon Eiendom

Forord

På oppdrag fra Virke Dagligvare¹ har Menon Economics undersøkt hvordan norsk økonomi ble påvirket av den kraftige reduksjonen i grensehandel som oppstod da norske myndigheter stengte grensene i respons på spredningen av koronaviruset i mars 2020. Vi vil takke alle som har bidratt med tall og fakta i utredningen. Forfatterne står ansvarlig for alt innhold i notatet.

August 2020

Erland Skogli
Prosjektleder
Menon Economics

¹ Coop, Bunnpris og NorgesGruppen er medlemmer i Virke Dagligvare.

Innhold

INNHold	2
SAMMENDRAG	3
1 INNLEDNING OG BAKGRUNN	4
1.1 Kort om metode	4
1.2 Størrelsen på grensehandelen	5
1.3 Koronakrisen kaster nytt lys over grensehandelens konsekvenser	7
2 NEDGANG I GRENSEHANDEL OG ØKNING I DAGLIGVAREHANDELEN I LØPET AV KORONAKRISEN	9
2.1 Skarp nedgang i grensehandel og økning i salg av dagligvarer og alkohol som følge av koronarestriksjoner	9
2.2 Økningen har vært spesielt høy for typiske grensehandelsvarer	10
2.3 Vesentlig høyere salgsøkning i grensehandelsområdet	11
2.4 Hvor mye av økningen i salg av dagligvarer og alkohol kan tilskrives stengte grenser?	13
2.4.1 Økning i salg av dagligvarer i dagligvarebutikkene	13
2.4.2 Økning i salg for Vinmonopolet	15
3 EFFEKTEN AV STANSET GRENSEHANDEL PÅ NORSK VERDISKAPING, SYsselSETNING OG OFFENTLIGE INNTEKTER	16
3.1 Økt verdiskaping og økt sysselsetning som følge av stanset grensehandel	17
3.1.1 Direkte og indirekte effekter	17
3.1.2 Observerte effekter på norsk industri	19
3.2 Skatteeffekter	20
4 VEDLEGG RINGVIRKNINGSANALYSE	22
4.1 Kort om Menons ringvirkningsanalyser	22
4.2 Justering av ringvirkningene for å ta høyde for andel dagligvare	22
4.3 Korrigering for mva. i grensehandelsstatistikken	23
4.4 Beregning av tapt mva. og skatter fra grensehandelen	23

Sammendrag

Da spredningen av koronaviruset førte til omfattende innreiserestriksjoner fra midten av mars i år, opphørte i praksis muligheten til å handle over grensen for nordmenn. Samtidig økte omsetningen i norske dagligvarebutikker og vinmonopolutsalgs, særlig i områder nærme svenskegrensen og spesielt for typiske grensehandelsvarer.

I dette notatet forsøker vi å anslå hvilke virkninger det ville hatt for norsk økonomi dersom nordmenn ikke handlet over grensen. Koronarestriksjonene våren og sommeren 2020 kan betraktes som et naturlig eksperiment, som gir et godt utgangspunkt for å analysere en slik i utgangpunktet hypotetisk problemstilling. I notatet presenterer vi to analyser:

Først beregner vi for mye av den økte omsetningen av mat, drikke og andre dagligvarer vi har sett i løpet av våren og sommeren som kan forklares nettopp av reduksjonen i grensehandel, og ikke for eksempel av hamstring eller stengte kantiner og serveringssteder. Denne beregningen baserer vi på faktiske omsetningstall i dagligvarebutikkene og Vinmonopolet, våren og sommeren 2020. Resultatet benytter vi til å anslå den årlige effekten av en stans i grensehandel mot Sverige.

Ved å sammenligne endret omsetning i grensehandelsområdene med Norge for øvrig, finner vi at et varig bortfall av grensehandel ville medført en årlig økt omsetning på minst 10 milliarder kroner i norske dagligvarebutikker. I tillegg beregner vi at et varig bortfall av grensehandel ville gitt Vinmonopolet en økt omsetning på minst 2 milliarder kroner i året. Totalt anslår vi at et varig bortfall av grensehandel vil medføre **minst 12 milliarder kroner** i årlig økt omsetning av mat, drikke og andre dagligvarer. Dette er trolig et konservativt estimat, av flere grunner: for det første fanger det kun *differansen* i grensehandel mellom grensehandelsområdene og resten av Norge, for det andre fanger det ikke opp at det tross innreiserestriksjoner *har* funnet sted grensehandel i perioden og for det tredje fanger det ikke opp at slike effekter trolig for alvor slår inn over lengre tid.

Deretter beregner vi hvor mye økt verdiskaping, sysselsetning og økte skatteinntekter en årlig økning i omsetning av mat, drikke og andre dagligvarer på 12 milliarder kroner vil gi mulighet for. Vi anslår at økt forbruk i en slik størrelsesorden hadde gitt muligheter for **6,6 milliarder kroner årlig i økt norsk verdiskaping** og lagt grunnlag for **8 200 nye arbeidsplasser**. I tillegg ville en slik endring medført mer enn 3,7 milliarder kroner i økte inntekter til stat og kommune. Særlig knyttet til eksempelvis alkohol, tobakk og sukkervarer er da ikke medregnet, og ville komme i tillegg. Dette er kun et anslag for ringvirkningene av økt etterspørsel av dagligvarer i dagligvarebutikker og Vinmonopolet, ikke for dagligvarer i andre utsalgssted som kiosker og bensinstasjoner, eller for varer i andre handelsnæringer. Effektene fra disse kommer derfor i tillegg.

1 Innledning og bakgrunn

I dette notatet gir vi et anslag på hvilke effekter bortfall av grensehandel har for arbeidsplasser, verdiskaping og inntekter til stat og kommuner i Norge. 16. mars 2020 iverksatte regjeringen midlertidig inn- og utreisekontroll, som følge av utbredelsen av koronaviruset.² I praksis ble landets grenser stengt, og muligheten for grensehandel opphørte. I samme periode økte omsetningen av typiske grensehandelsvarer i Norge.

Menon har tidligere analysert hvilke konsekvenser grensehandelen har for den norske økonomien³. Tiltakene som har blitt innført under koronakrisen fungerer på mange måter som et naturlig eksperiment, der vi med nye data kan studere grensehandelens konsekvenser. I dette notatet oppdaterer vi den tidligere analysen, med fokus på hvor stor effekt et varig opphør av grensehandel kan ha for norske arbeidsplasser, verdiskaping og statlige og kommunale inntekter.

Det er viktig å ta i betraktning at dette ikke er en analyse av hvor mye verdiskapingen fra disse bransjene har økt i løpet av koronatiden. Analysen viser derimot potensialet som finnes dersom økningen i forbruk av norske dagligvarer som oppstod i perioden med stengte grenser, var permanent.

1.1 Kort om metode

I dette notatet beregner vi hvor mye av salgsøkningen til norske dagligvarebutikker og Vinmonopolet i løpet av korona som rimeligvis kan tilskrives en reduksjon i grensehandel. Vi bruker dette anslaget til å vurdere potensielle ringvirkninger for norsk økonomi dersom denne effekten var varig. Vi tar utgangspunkt økningen i omsetning av *mat, drikke og andre dagligvarer*⁴.

Handel med mat, drikke og andre dagligvarer utgjør den største andelen av grensehandelen, men grensehandel påvirker også andre deler av varehandelen.⁵ Effekten for verdiskaping og sysselsetting i den øvrige varehandelen kommer i tillegg til den vi ser på i dette notatet.

I tillegg til stengte grenser har hamstring, stengte restauranter og kantiner vært drivende faktorer for den økte aktiviteten i dagligvarehandelen under koronakrisen. Vi forsøker å gi et best mulig anslag på hvor mye av den økte omsetningen av alkohol- og dagligvarer som kan forklares av bortfall i grensehandel. Metoden vi benytter gir et konservativt anslag, blant annet fordi vi i praksis ser bort fra at personer som bor langt unna grensen også deltar i grensehandel. Våre beregninger er naturlig nok heftet med usikkerhet.

Våre beregninger av effekten redusert grensehandel har hatt på norsk omsetning, danner utgangspunkt for del to av vår analyse: ringvirkningsanalysen. En ringvirkningsanalyse gir et innblikk i de virkningene aktiviteten i en gitt næring har på i andre deler av økonomien. Hensikten er å studere hvordan endret aktivitet i en næring, som dagligvarenæringen, påvirker sysselsetting og verdiskaping i den øvrige økonomien. En ringvirkningsanalyse viser bruttovirkninger, og tar ikke hensyn til potensielle fortrenings- og produktivitetseffekter. Resultatene bør derfor brukes med varsomhet. Les mer om hvordan økonomiske ringvirkninger beregnes i kapittel 4.1 i vedlegget.

² Karanteneplikten for alle som har vært i utlandet trådte i kraft den 17. mars 2020.

³ [Menon Economics \(2017\), Effektene av økende norsk grensehandel](#)

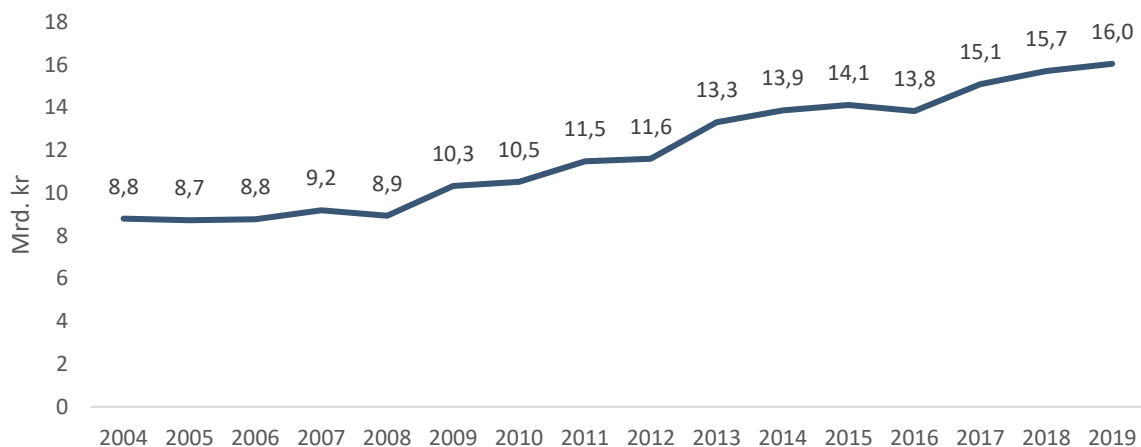
⁴ *Mat, drikke og andre dagligvarer defineres her som summen av varegruppene mat og dagligvarer, sjokolade og godteri, brus og mineralvann, alkohol og tobakk og snus.*

⁵ Les mer om dette i rapporten [Menon Economics \(2017\), Effektene av økende norsk grensehandel](#)

1.2 Størrelsen på grensehandelen

SSB definerer grensehandel som fysisk handel i utlandet på reiser uten overnatting. Det råder stor usikkerhet omkring omfanget av totale grensehandel fra Sverige i kroner og øre, og det finnes per i dag ingen sikker kilde for et slikt tall. Den mest benyttede kilden til anslag på grensehandelens størrelse er Grensehandelsundersøkelsen, som gjennomføres kvartalsvis av SSB. Basert på denne undersøkelsen estimeres grensehandelen i 2019 til 16 milliarder kroner, opp fra 10 milliarder i 2009, se Figur nedenfor. Estimatenes er basert på egenrapportert grensehandel i en intervjubasert undersøkelse som omfatter 2 000 norske innbyggere i alderen 16-79 år. SSB er selv tydelig på at det er knyttet betydelig usikkerhet til tallene.

Figur 1-1: Grensehandel årlig 2004-2019, i milliarder kroner.⁶ Kilde: SSB

For å få mer informasjon om nordmenns handlevaner over grensen, har SSB utarbeidet en pilotundersøkelse for å utvide statistikken for grensehandel.⁷ I pilotundersøkelsen benyttes en webbasert spørreundersøkelse heller enn intervjuer. Resultatet fra denne pilotundersøkelsen tyder på at grensehandelen er høyere enn tidligere antatt. For september 2019 alene finner pilotundersøkelsen et estimert handlebeløp på mer enn 2 milliarder kroner. Til sammenligning estimerer Grensehandelsundersøkelsen 4,7 milliarder kroner for hele tredje kvartal⁸. Under forutsetning om at september er en representativ måned, tilsier dette at grensehandelen i realiteten utgjør mer enn 24 milliarder kroner i 2019 – altså 50 prosent høyere enn det SSB estimerer i sin opprinnelige undersøkelse.

Ut fra SSBs undersøkelser kan vi trekke konklusjonen at grensehandelen er av et betydelig og voksende omfang, men at det fortsatt er knyttet stor usikkerhet til den faktiske størrelsen.

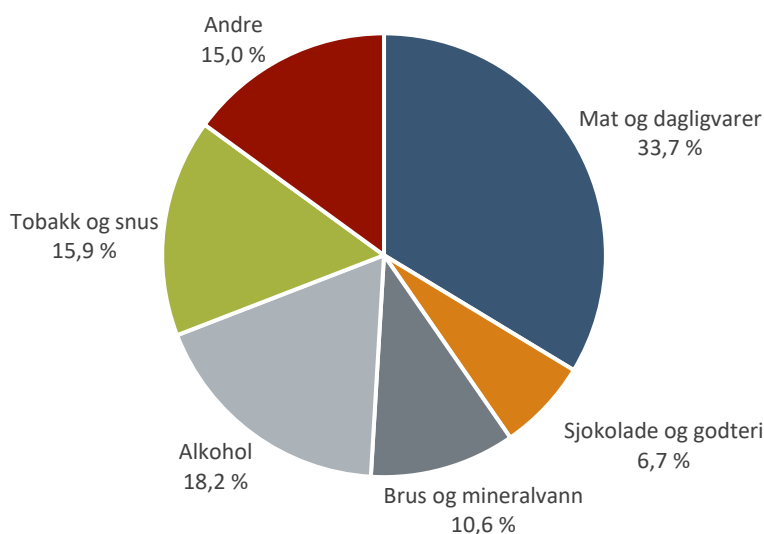
Ifølge SSBs pilotundersøkelse kan nordmenns grensehandel i all hovedsak grupperes innenfor fire hovedkategorier: mat og dagligvarer er størst, med om lag en tredjedel av omsetningen, etterfulgt av alkohol, tobakk og snus og brus og mineralvann. Figur viser fordelingen av varegrupper for grensehandel slik SSB estimerer den for september 2019.

⁶ SSB lager statistikken basert på intervjuer av et utvalg nordmenn. Statistikken dekker kun kjøp av varer og tjenester mens man er på dagsreiser utenlands.

⁷ SSB, Nordmenns fysiske grensehandel (2020)

⁸ <https://www.ssb.no/varehandel-og-tjenesteyting/artikler-og-publikasjoner/nordmenns-grensehandel>

Figur 1-2: Grensehandel, estimert for september 2019, fordelt på varegrupper. Kilde: SSB

Sammenlignet med 2010 har andelen av varekurven som består av alkohol, snus og tobakk, økt. Disse varegruppene er pålagt særavgifter, som øker tapet av norske skatteinntekter når disse varene kjøpes gjennom grensehandel. Det samme gjelder for sukkervarer som sjokolade, godteri og brus. Varegruppen alkohol består av vin og brennevin (omtrent 10 prosent) og øl (8 prosent).

15 prosent av grensehandelen kom i september 2019 fra andre varekategorier. Størst blant disse er klær og sko, som utgjorde seks prosent av den totale grensehandelen. Videre utgjør kosmetikk og apotekvarer tre prosent, drivstoff to prosent, bolig og interiørvarer én prosent og bildeler og elektronikk én prosent.

I dette notatet analyserer vi endringer i omsetning av det vi kaller **mat, drikke og andre dagligvarer**. Det definerer vi som summen av varekategoriene mat og dagligvarer⁹, sjokolade og godteri, brus og mineralvann¹⁰, alkohol¹¹ og tobakk og snus¹².

Den desidert største delen av grensehandelen foregår i Sverige (87,6%), se Figur under. Videre utgjør grensehandel fra Danmark 4 prosent og grensehandel fra Finland 2,7 prosent.

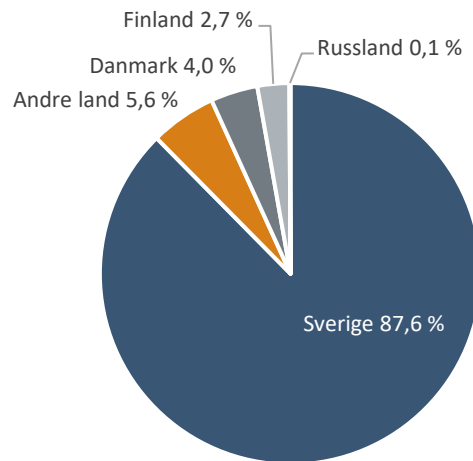
⁹ Det vil si alle typer matvarer i tillegg til husholdningsartikler som toalett-papir, vaskepulver osv.

¹⁰ Inkluderer alkoholfritt øl

¹¹ Inkluderer øl og vin (kun alkoholholdig) og brennevin

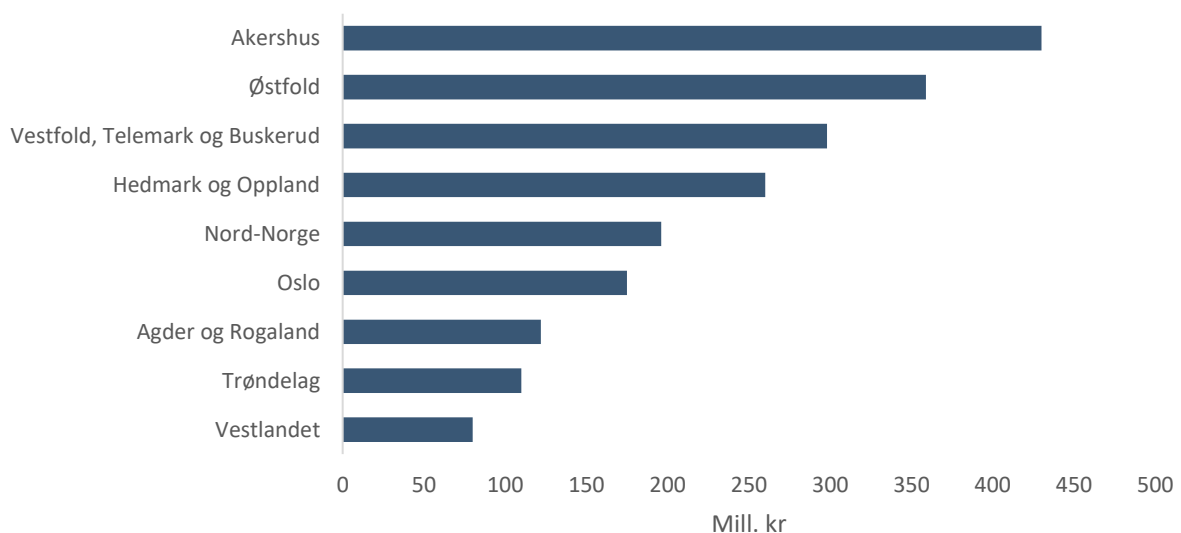
¹² Inkluderer snus, sigaretter og tobakk, inkludert rullepapir og sigarer.

Figur 1-3: Andel grensehandel per land, september 2019. Kilde: SSB

Figur under viser hvordan grensehandelen er fordelt basert på bosted. Statistikken viser at personer bosatt i alle deler av landet handler over grensen, men at det er et tydelig mønster der omfanget av grensehandel avtar med avstand til svenskegrensen. 21 prosent av all grensehandel knyttes til personer bosatt i Akershus, tett etterfulgt av Østfold med 18 prosent.¹³ Lavest var grensehandelen fra innbyggere i Vestlandet, som til sammen handlet for 80 millioner kroner (fire prosent) i løpet av september 2019.

Figur 1-4 Handlebeløp i millioner kroner, etter bosted, september 2019. Kilde: SSB

1.3 Koronakrisen kaster nytt lys over grensehandelens konsekvenser

Grensehandelens konsekvenser for norsk verdiskaping, sysselsetting og offentlige inntekter har vært analysert i flere tidligere rapporter. I en analyse fra 2017 har Menon beregnet at dersom den samlede omsetningen fra all

¹³ SSB, Nordmenns fysiske grensehandel (2020)

grensehandel de siste 12 månedene i stedet hadde funnet sted i Norge ville det gitt en økt norsk verdiskaping tilsvarende 7,8 milliarder kroner og gi grunnlag for 11 750 flere arbeidsplasser. Samme rapport finner at offentlige inntekter ville økt med 4,9 milliarder kroner fra ulike skatter og avgifter.

Prisforskjeller pekes på som den viktigste årsaken til grensehandel. En nylig kartlegging gjennomført av Samfunnsøkonomisk Analyse viser at prisforskjellene i hovedsak forklares av høyere norsk merverdiavgift, særavgifter og råvarepriser.¹⁴ I tillegg bidrar faktorer som høyere norsk lønnsnivå og spredt bosetting til at prisen på dagligvarer er høyere i Norge enn i Sverige. I tillegg til prisforskjeller trekkes også ulikt vareutvalg fram som en forklaringsfaktor for deler av grensehandelen.¹⁵

Det er hevet over enhver rimelig tvil at ved grensehandel vil en del av verdiskapingen som ellers ville skjedd i Norge, i stedet foregå i våre naboland. Samtidig er det ikke uten videre opplagt at hele den samlede omsetningen fra grensehandelen vil kanaliseres til norsk varehandel ved et eventuelt opphør i grensehandelen. Grensehandelsutvalget¹⁶ har tidligere omtalt grensehandelens næringsøkonomiske og sysselsettingsmessige effekter som innfløkte og uoversiktlige, med en rekke mer eller mindre uoversiktlige størrelser. Opphøret av grensehandelen under koronakrisen har imidlertid gitt oss et nytt empirisk grunnlag som reduserer uoversiktligheten av grensehandelens uheldige konsekvenser og med det kaster nytt lys over handelslekkasjens faktiske betydning for norsk verdiskaping, sysselsetting og tapte offentlige inntekter.

¹⁴ <https://www.virke.no/bransjer/handel/dagligvare/hva-avgjor-nivaet-pa-matvareprisene/>

¹⁵ <https://www.regjeringen.no/contentassets/10064346fc8044abbad8a5d8d0e0e500/no/pdfs/stm201820190009000dddpdfs.pdf>

¹⁶ <https://www.regjeringen.no/contentassets/578a358210804ae1addd8878b51a64ad/no/pdfs/nou200320030017000dddpdfs.pdf>

2 Nedgang i grensehandel og økning i dagligvarehandelen i løpet av koronakrisen

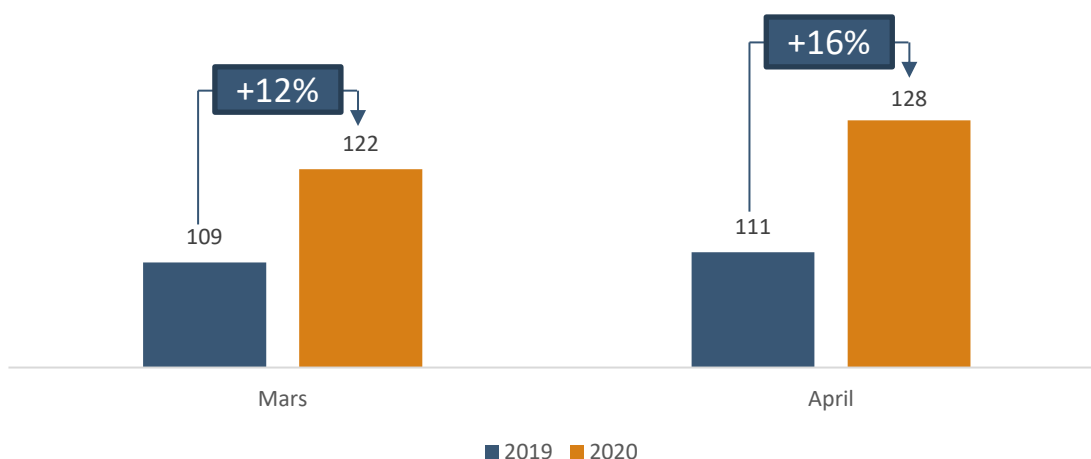
I perioden med reiserestriksjoner har grensehandelen blitt sterkt svekket. Samtidig har norsk dagligvarehandel hatt en aktivitetsøkning. Den økte aktiviteten har vært spesielt høy nær svenskegrensen og for varekategorier assosiert med grensehandel.

2.1 Skarp nedgang i grensehandel og økning i salg av dagligvarer og alkohol som følge av koronarestriksjoner

Karanteneplikten for alle som ankom fra utlandet til Norge, som inkluderte personer som grensehandlet i Sverige, har ført til det største fallet i grensehandelen SSB noen gang har målt. Basert på SSBs grensehandelsstatistikk var omsetningsfallet på 57 prosent i første kvartal 2020 sammenlignet med samme periode i foregående år. Målt i antall dagsturer var fallet i samme periode på 44 prosent. Det er et stort fall med tanke på at grensehandel først ble frarådet fra siste halvdel av mars.¹⁷ Tross reiserestriksjoner opphørte imidlertid ikke grensehandelen fullstendig. For eksempel ble 2 350 stoppet av politiet og ilagt karantene etter svenskehandel i påskeuka.¹⁸

Mens grensehandelen stupte, økte salget av mat, drikke og andre dagligvarer i Norge. På nasjonalt nivå økte omsetningen i dagligvarebutikker og kiosker¹⁹ med omtrent 12 prosent i mars 2020 sammenlignet med samme måned året før, se Figur under. For april var økningen på 16 prosent. Data fra analyseselskapet Nielsen viser at nordmenns konsum av dagligvarer har vært 20% høyere i år for landet totalt mellom midten av mars og tidlig august enn den var i fjor.

Figur 2-1: Verdiindeks for butikkhandel med bredt vareutvalg i Norge, mars-april i 2019 og 2020. Kilde: SSB

Også på regionalt nivå var det jevnt over økt aktivitet i salget av dagligvarer, men med tydelige regionale forskjeller. Områdene øst for Oslo hadde en vekst på 20 prosent eller mer. I grensekommunen Halden var oppgangen på 27 prosent. Samtidig opplevde områder med en stor andel hytter en nedgang i omsetningen etter

¹⁷ <https://www.ssb.no/varehandel-og-tjenesteyting/artikler-og-publikasjoner/reiserestriksjoner-slar-kraftig-ut-pa-grensehandelen>

¹⁸ <https://dagligvarehandelen.no/nyheter/2020/over-2000-i-karantene-etter-svenskehandel>

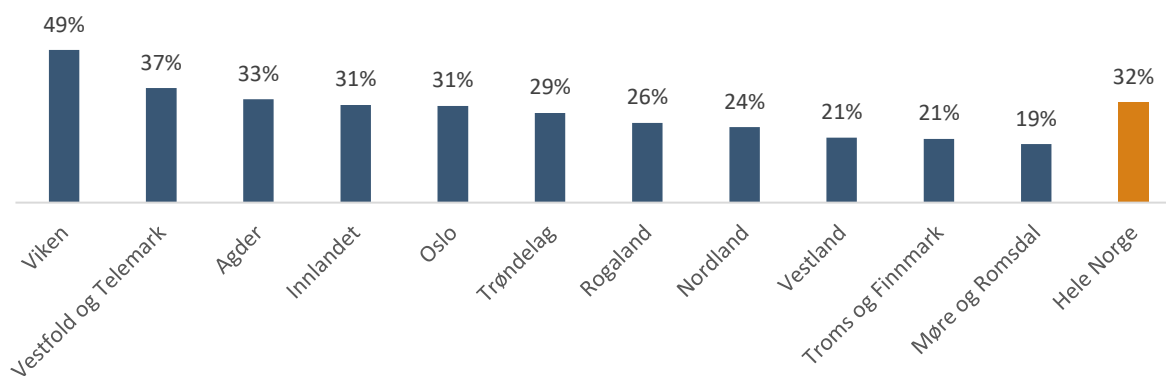
¹⁹ Næringskode 47.11 Butikkhandel med bredt vareutvalg med hovedvekt på nærings- og nytelsesmidler. Inneholder næringskode 47.111, butikkhandel med bredt vareutvalg, og 47.112, kioskhandel med bredt vareutvalg.

at det ble forbudt å overnatte på fritidseiendom utenfor egen kommune i perioden 19. mars til 20. april.²⁰ Den største aktivitetsnedgangen var i Hallingdal, der omsetningen sank med 24 prosent, tilsvarende 30 millioner kroner.²¹

Også salg av vin og brennevin har økt i løpet av koronakrisen. Vinmonopolets salg økte med 32 prosent i første halvår av 2020 sammenlignet med første halvår 2019. Vinmonopolet oppgir at veksten var omtrent som forventet, gitt bortfallet av grensehandel og handel gjennom taxfree.²² Vi kan ikke avvise at det generelle alkoholkonsumet har gått opp i perioden, men selv tror ikke Vinmonopolet den økte omsetningen skyldes økt konsum: «informasjonen vi har tilgang på indikerer stabilt konsum, alternativt svakt fallende».²³ Ifølge Opinions «Norsk koronamonitor» oppgir 72 prosent av de spurte at alkoholkonsumet er uforandret etter koronatiltakene, 19 prosent oppgir redusert konsum, mens 9 prosent sier konsumet har økt.

Salgsøkningen var høyest i Viken, med 49 prosent salgsøkning sammenlignet med 2019. I mai solgte Vinmonopolet i Viken 70 prosent mer enn i mai i fjor.²⁴ Som helhet ser Vinmonopolet ut til å gå mot sitt beste år noensinne, med en forventet omsetning som er 1,75 milliarder høyere enn budsjettet.²⁵

Figur 2-2: Salgsøkning i liter alkohol for Vinmonopolet første halvår 2020 sammenlignet med første halvår 2019. Kilde: Vinmonopolet

2.2 Økningen har vært spesielt høy for typiske grensehandelsvarer

En gjennomgang analyseselskapet Nielsen²⁶ har gjort av salgsøkning fordelt på varegrupper i perioden uke 12-16 viser at salget av sukkervarer, kjøtt, tobakk og andre typiske grensehandelsvarer har økt særlig mye i områder nær svenskegrensen.²⁷ Sammenligningen viser tydelige forskjeller mellom grensehandelsområdene og resten av landet. Den største forskjellen er for sukkervarer, der det har vært en økning på 90 prosent i grensehandelsområdet mot 55 prosent i resten av landet. Salgsveksten innen tobakksvarer har også vært langt sterkere i grenseområdet enn resten av landet. For produktkategoriene kullsyreholdig drikke og rent kjøtt har salget i grensehandelsområdene steget markant, mens salget i resten av landet har vært nær uendret.

²⁰ <https://www.regjeringen.no/no/tema/Koronasituasjonen/sporsmal-og-svar-om-koronasituasjonen/hytteforbud/id2695830/>

²¹ SSB

²² <https://www.dn.no/jens-nordahl/vinmonopolet/vinmonopolets-salg-okte-med-32-prosent-i-forste-halvar/2-1-837090>

²³ <https://www.vinmonopolet.no/vmp/salgstall>

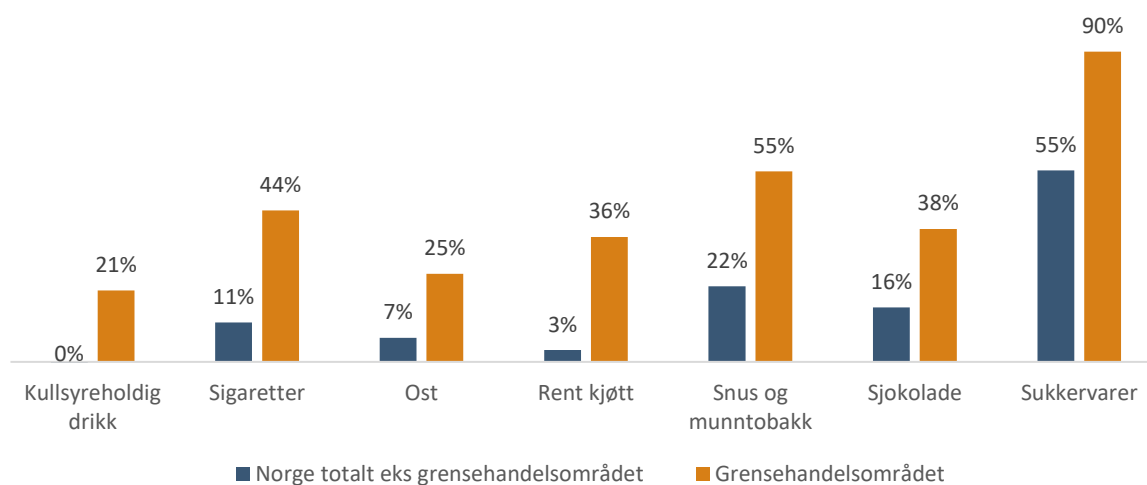
²⁴ <https://e24.no/naeringsliv/i/AdjR03/mener-coronakrisen-avsloerer-hvor-katastrofal-grensehandelen-er>

²⁵ <https://e24.no/naeringsliv/i/Xq1djb/polet-venter-rekordaar-rykker-fra-egget-budsjett>

²⁶ Nielsen (2020), Norsk-svensk grensehandel 2020

²⁷ Et grensehandelsområde blir her definert ut ifra en beregnet kjøreavstand på opptil 2 timer fra store grensehandelsdestinasjoner i Sverige.

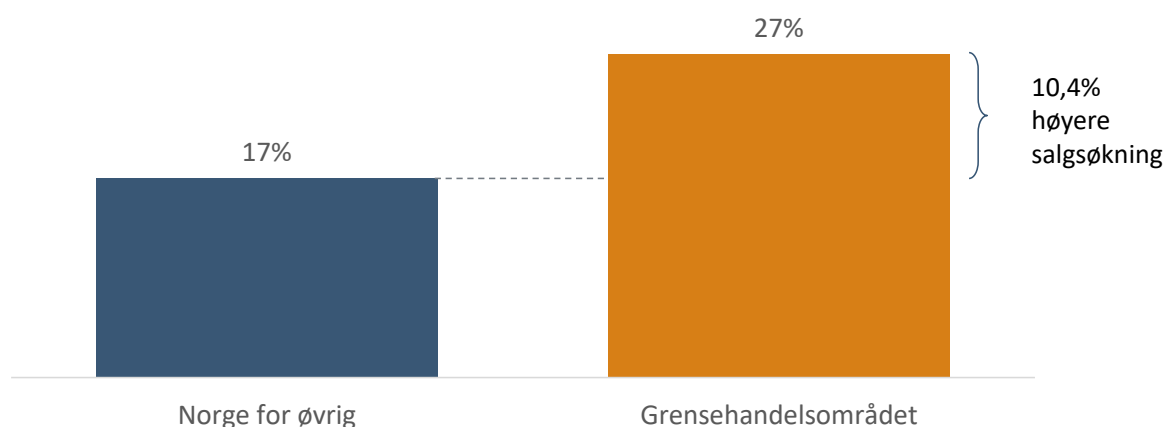
Figur 2-3: Endring i salg av enkelte varekategorier i uke 12-16, grensehandelsområdet og Norge totalt ekskl. grensehandelsområdet. Kilde: Nielsen (2020)

2.3 Vesentlig høyere salgsøkning i grensehandelsområdet

Data fra Nielsen viser at selv om salgsøkningen for dagligvarer har vært høy i hele landet, har den vært vesentlig høyere i områder som ligger nær den svenske grensen. Økningen i salg av dagligvarer var 27% i grensehandelsområdet i løpet av ukene 11-32 i år sammenlignet med i fjor, eller 10,4% høyere enn i resten av landet, se Figur under. Nielsen har her definert grensehandelsområdet som det området i Norge som befinner seg innen 2 timers kjøreavstand fra svenskegrensen. Ettersom den totale koronaeffekten, som også omfatter økt salg basert på endrede konsumentvaner og stengte kantiner og restauranter, kan forventes å være like stor i begge gruppene, er den differansen vi ser i figuren nedenfor trolig en grensehandelseffekt. Med tanke på at grensehandelsområdet utgjør ca. 40% av hele Norges dagligvaresalg, er en salgsøkning på 10% en vesentlig økning for hele den norske dagligvarebransjen.

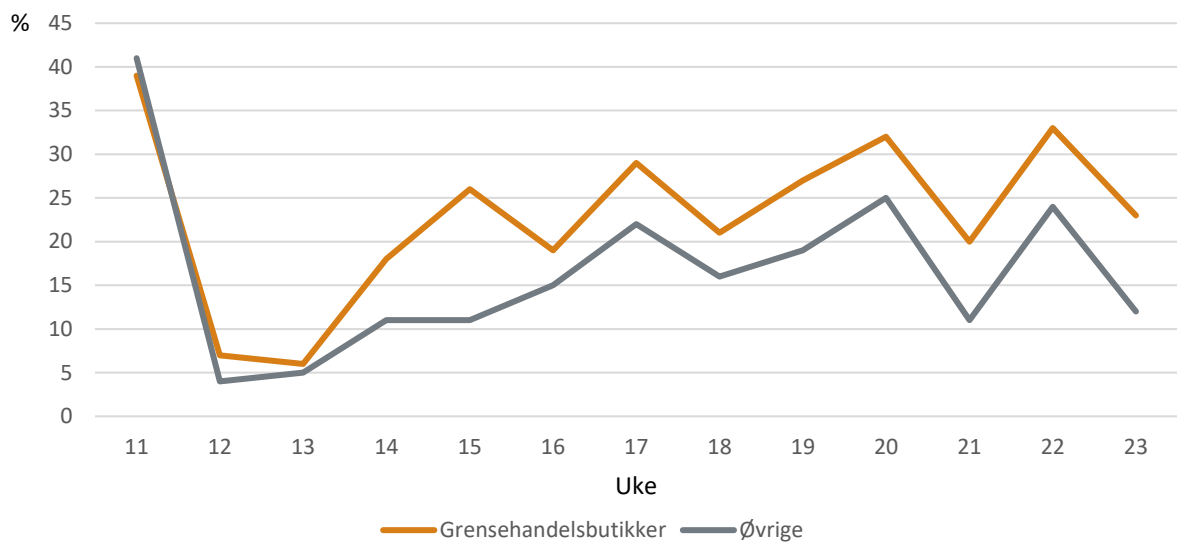
Figur 2-4 Økning i salg av dagligvarer i Norge mellom uke 11-32 2019 og uke 11-32 2020, grensehandelsområdet²⁸ og Norge i øvrig. Kilde: Nielsen

²⁸ Grensehandelsområdet definert som 2 timers kjøreavstand fra svenske grensen.

Tall fra NorgesGruppen bekrefter at økningen i salg av dagligvarer har vært høyere i områder der det til vanlig er mye grensehandel, sammenlignet med resten av landet. Figur under viser en økning i omsetning for NorgesGruppens butikker fordelt på såkalte grensehandelsbutikker og øvrige butikker. Figuren viser omsetningen per uke målt mot samme uke i fjor. Det går frem av tallene at det har vært en generell økning i salg gjennom hele våren. Med unntak av de første ukene, som i større grad var preget av hamstring enn perioden senere på våren, er det likevel tydelig at økningen har vært vesentlig høyere for det NorgesGruppen definerer som grensehandelsbutikker.

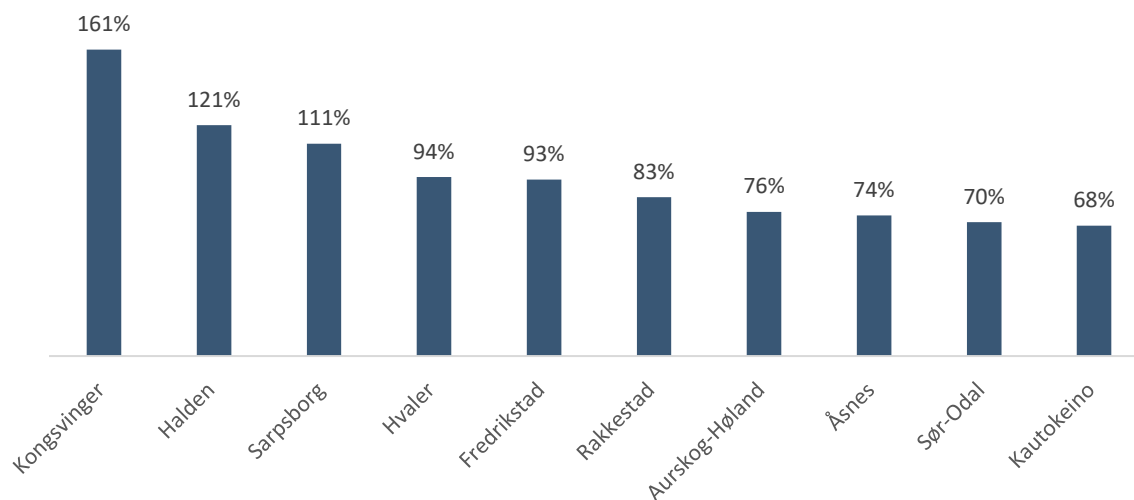
Figur 2-5: Prosentvis økning i ukentlig salg sammenlignet med samme uke i 2019 for NorgesGruppens butikker i løpet av koronatiden, fordelt på grensehandelsbutikker og øvrige. Kilde: E24 basert på tall fra NorgesGruppen²⁹

Det er tydelig at salgsøkningen har vært høyest nær grensene også for Vinmonopolet. Av de ti kommunene med høyest salgsøkning for Vinmonopolet mellom første halvår 2020 og første halvår 2019 er 9 rett ved svenskegrensen. Den tiende, Kautokeino, er rett ved grensen til Finland. Kommunen med høyest salgsøkning var Kongsvinger, med en økning på 161 prosent.

²⁹ <https://e24.no/naeringsliv/i/AdjR03/mener-coronakrisen-avsloerer-hvor-katastrofal-grensehandelen-er>

Figur 2-6: Salgsøkning i liter alkohol for Vinmonopolet i løpet av første halvår 2020 sammenlignet med første halvår 2019, 10 kommuner med størst salgsøkning. Kilde: Vinmonopolet

2.4 Hvor mye av økningen i salg av dagligvarer og alkohol kan tilskrives stengte grenser?

Salget av mat, drikke og andre dagligvarer har økt mye i løpet av koronakrisen. Det kan skyldes redusert grensehandel, men også perioder med hamstring, mange stengte kantiner og serveringssteder og eventuelle andre særtrekk ved samme periode kan ha bidratt til å øke omsetningen. Anslagene vi presenterer her er naturlig nok heftet med høy usikkerhet, blant annet fordi perioden med redusert grensehandel har vært preget av så mange andre særtrekk. Det har vært en kaotisk periode i norsk og internasjonal økonomi, som kan ha bidratt til å prege forbrukernes adferd.

I sum anslår vi at bortfall av grensehandel – dersom virkningen vi så i vår og sommer hadde vært varig – ville bidratt til minst **12 milliarder kroner** i økt omsetning av mat, drikke og andre dagligvarer i Norge. Av disse antas 10 milliarder å komme dagligvarebransjen til gode, mens 2 milliarder knyttes til Vinmonopolet. Nedenfor gjennomgår vi hvordan vi har kommet frem til estimatet og hvorfor dette estimat mest sannsynlig undervurderer den virkelige effekten for norsk dagligvarehandel som opphør av grensehandel har forårsaket.

Ifølge SSBs statistikk utgjorde grensehandelen for mat, drikke og andre dagligvarer 13,5 milliarder kroner i 2019. Basert på de konklusjoner vi kan trekke fra Nielsens data omkring effektene av stengte grenser har hatt på salget av dagligvarer i Norge, tror vi at dette er et lavt estimat på grensehandelens virkelige størrelse.

2.4.1 Økning i salg av dagligvarer i dagligvarebutikkene

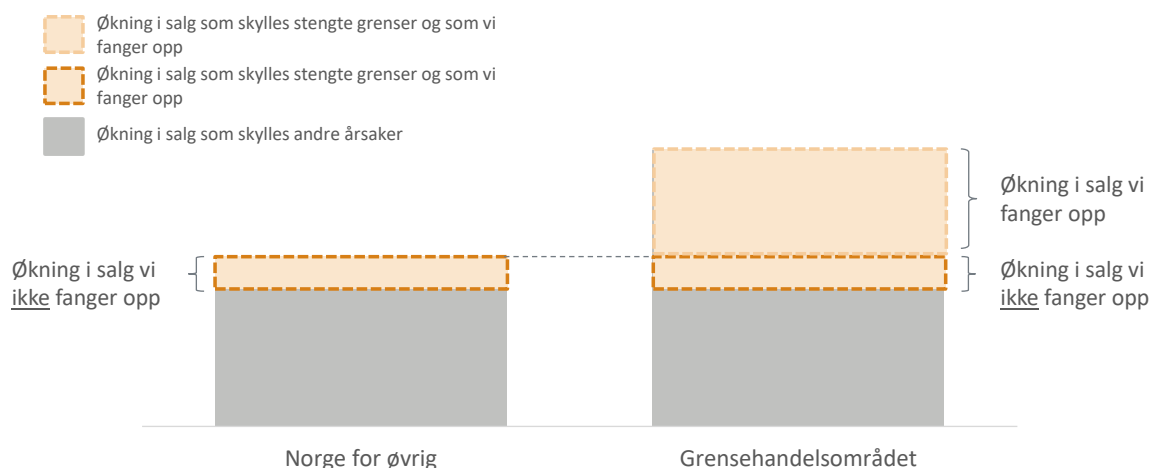
Den beste datakilden vi har for å estimere økningen i dagligvaresalg etter at grensene mot Sverige stengte, er Nielsens data på salg i norske dagligvarebutikker fra midten av mars til tidlig august, fordelt på grensehandelsområdet og Norge for øvrig. Under forutsetning om at den forskjellen i økt salg vi ser mellom grensehandelsområdet og resten av landet skyldes en nedgang i grensehandelen, kan vi bruke denne differansen til å estimere hvor stor andel av den økte omsetningen som skyldes stengte grenser. Basert på total omsetning

for grensehandelsområdet i 2019 og 10,4 prosent høyere økning av dagligvaresalg i grensehandelsområdet enn i Norge i øvrig, får vi et estimat på økt dagligvaresalg som ligger i overkant av 10 milliarder kroner³⁰.

Likevel gir ikke dette et fullstendig bilde på hvor mye salget av dagligvarer i Norge har økt som en følge av redusert grensehandel. Metoden fanger kun differansen mellom grensehandelsområdet og resten av landet i løpet av koronaperioden. Det er flere faktorer til hvorfor denne metoden mest sannsynlig undervurderer den virkelige effekten av stengte grenser.

For det første er det ikke kun personer som bor 2 timer fra svenskegrensen som handler over grensen. Fra SSBs statistikk kan vi se at grensehandelen også omfatter personer som er bosatt langt fra grensen, som for eksempel Vestlandet. Dette innebærer at vi undervurderer den faktiske effekten av stengte grenser med metoden vi bruker, ettersom 1) vi ikke fanger opp økningen i omsetning i Norge utenfor grensehandelsområdet som er forårsaket av stengte grenser, og 2) vi undervurderer derfor effekten som stengte grenser har hatt på salg i grensehandelsområdet. Vi har illustrert dette i Figur 2-7 under. Dette er hovedårsaken til at vi tror vårt estimat er en undervurdering av den virkelige effekten på salg av dagligvarer i Norge.

Figur 2-7 Illustrasjon av potensiell undervurdering av effekten stengte grenser har på dagligvarehandelen forårsaket av mangel på data knyttet til effektene for andre deler av Norge enn grensehandelsområdet

For det andre har ikke all grensehandel blitt stanset i løpet av koronatiden. Som vi har nevnt tidligere er det en del som har trosset karanteneplikten og likevel reist over grensen for å handle. I tillegg ble deler av grensen åpnet i sluttet av juli, og dette overlapper delvis med tidsperioden som Niensens data er basert på. Også dette innebærer at vårt estimat mest sannsynlig undervurderer den virkelige effekten av stengte grenser på salget av dagligvarer, men vi tror ikke at dette har en stor effekt på våre estimat.

Den tredje årsaken til at dette estimatet ikke fanger opp den fulle effekten av stengte grenser for norsk dagligvarehandel, er en mulig lagereffekt. Lagereffekten skyldes at mange nordmenn handler store volum per tur over grensen, og at det slik bygges opp et lager av grensehandelsvarer som fortsatt vil konsumeres etter at grensene stenges. Det vil derfor kunne kreve en lenger periode med stengte grenser før den fulle effekten av grensehandel materialiserer seg i form av omsetning i norsk dagligvarehandel. Vi tror imidlertid ikke at dette er en faktor som vil gi vesentlige endringer fra effekten som vi har observert.

³⁰ Tallet er inklusive gjennomsnittlig mva for dagligvarer på ca. 17%

Utover dette har områder med hytter hatt en stor nedgang i salg i løpet av koronatiden på grunn av forbudet mot å overnatte på fritidseiendom utenfor egen kommune i perioden 19. mars til 20. april. Ettersom det er områder med mye fritidseiendom i både grensehandelsområdet og Norge i øvrig, påvirker imidlertid ikke dette våre estimater i særlig grad.

2.4.2 Økning i salg for Vinmonopolet

For det fjerde har vi estimat på økning i salg for Vinmonopolet. Vinmonopolet har tidligere estimert at deres omsetning kommer til å være 1,75 milliarder høyere enn budsjettet i år.³¹ Vi tror at dette mest sannsynlig er et konservativt estimat, ettersom estimatet tok utgangspunkt i at koronatiltakene kun skulle være ut mai måned, mens en stor del av tiltakene har vært i kraft også gjennom sommeren, blant annet restriksjoner knyttet til innreise fra Sverige. Basert på dette vurderer vi Vinmonopolets alkoholsalg hadde økt minst 2 milliarder dersom bortfallet av grensehandel hadde vart i ett helt år.

³¹ <https://e24.no/naeringsliv/i/Xq1djb/polet-venter-rekordaar-rykker-fra-eget-budsjett>

3 Effekten av stanset grensehandel på norsk verdiskaping, sysselsetning og offentlige inntekter

Dersom den effekten bortfall i grensehandel under korona har hatt på omsetningen av mat, drikke og andre dagligvarer i norske butikker hadde vært en varig effekt, åpner det for økt norsk verdiskaping på om lag 6,6 milliarder kroner årlig. Det åpner også for 8 200 flere arbeidsplasser og mer enn 3,7 milliarder i økte skatteinntekter.

Basert på økningen i salg av mat, drikke og andre dagligvarer vi har observert gjennom norske dagligvarebutikker og vinmonopolet som følge av redusert grensehandel, har vi beregnet ringvirkningene en tilsvarende, **varig** reduksjon i grensehandel ville hatt for norsk økonomi.

Hadde den endringen i omsetning vi observerer i kapittel 2 vært permanent, ville det gitt et grunnlag for blant annet flere arbeidsplasser. Økt aktivitet i dagligvarebransjen (og Vinmonopolet) medfører virkninger også i resten av økonomien. I dette kapitlet presenterer vi anslag på hvilke verdiskapings-, sysselsetnings- og skatteeffekter en slik varig endring kunne medført.

- De direkte effektene omfatter effekter som knytter seg til aktiviteten i den næringen eller hos den aktøren som står i sentrum for analysen. De direkte effektene er derfor teknisk sett en *virkning*, ikke en *ringvirkning*. For dagligvarebransjen kan de direkte effektene beskrives slik: når norske kunder handler mer av dagligvarene sine i norske butikker, øker omsetningen i disse butikkene, og danner med det grunnlaget for flere arbeidsplasser i norske dagligvarebutikker. Økt omsetning og sysselsetting gir igjen grunnlag for økt verdiskaping for butikkene og kjedene.³²
- Indirekte effekter omfatter de effektene som genereres gjennom økt etterspørsel etter varer og tjenester fra andre næringer. For dagligvarebransjen vil økt omsetning i butikkene gjøre at butikkene etterspør mer varer fra grossist³³, som etterspør mer varer fra leverandørene. Leverandørene vil dermed etterspørre mer fra sine underleverandører, for eksempel råvareprodusenter, emballasjeprodusenter osv. Disse ringvirkningene beskriver hvordan en impuls (økt omsetning) i én bransje kan danne grunnlaget for økt sysselsetting og verdiskaping i andre næringer.

Les mer om hvordan ringvirkninger analyseres i kapittel 4.1.

Ringvirkningseffektene vi presenterer i dette kapitlet er basert på *impulsen* vi presenterer i kapittel 2.4 nemlig 12 milliarder kroner i økt årlig omsetning i norske dagligvarebutikker og Vinmonopolet. Eventuelle arbeidsplasser og verdiskaping som stammer fra økt aktivitet i annen varehandel og servicenæring som en direkte følge av redusert grensehandel, kommer i tillegg.

Det er viktig å merke at de resultatene vi presenterer her ikke representerer noen fasit på hvordan norsk økonomi vil påvirkes dersom grensen mot Sverige holdes stengt i 12 måneder. Analysene tar for eksempel ikke hensyn til treghet knyttet til å skalere opp produksjon i ulike ledd i matverdikjeden. Resultatene av ringvirkningsanalysen er basert på bransjegjennomsnitt og speiler ikke den faktiske virkeligheten, men illustrerer et potensial for økt verdiskaping og sysselsetting i en situasjon der den årlige grensehandelen reduseres like mye som den gjorde i perioden umiddelbart etter landet stengte ned.

³² Verdiskapingen til en bedrift måles som driftsresultat + lønnskostnader.

³³ For de store paraplykjedene i norsk dagligvarebransje er detaljist- og grossistleddet i all hovedsak integrert.

3.1 Økt verdiskaping og økt sysselsetning som følge av stanset grensehandel

Basert på salgsøkningen dagligvarebutikkene i Norge og Vinmonopolet har hatt i løpet av koronatiden, er det mulig å legge til rette for totalt 8 200 flere arbeidsplasser, 6,6 milliarder kroner høyere verdiskaping og 3,7 milliarder kroner mer i offentlige inntekter³⁴ i dagligvarebransjen hvis grensehandelen ble stanset permanent.

I beregningen av tapte skatter har vi sett bort fra tapte inntekter fra særavgiftene, som på sukkervarer, alkohol og tobakk. Dette innebærer at vi undervurderer det totale skattetapet.

Vi har tatt utgangspunkt i at reduksjonen i grensehandel i løpet av et helt år ville medført en økt omsetning av mat, drikke og andre dagligvarer på 10,5 milliarder kroner. Medregnet merverdiavgift utgjør impulsen 12 milliarder kroner.³⁵ Figur X under oppsummerer virkningene for norsk økonomi en slik impuls åpner for.

Figur 3-1: Ringvirkningseffekter av varig redusert grensehandel oppsummert. Kilde: Menon Economics

3.1.1 Direkte og indirekte effekter

De totale ringvirkningseffektene består av både direkte og indirekte effekter på verdiskaping og sysselsetting.

De indirekte effektene for verdiskaping er større enn de direkte effektene, slik Figur viser. De direkte effektene beskriver hvor mye verdiskapingen øker i dagligvarebransjen (inkludert Vinmonopolet) når omsetningen øker. At de indirekte effektene er større kan forklares med at mesteparten av den økte omsetningen finner sted i dagligvarebutikker, som preges av relativt lave marginer og høye varekostnader. For dagligvarebutikkene er det derfor naturlig at de største effektene er de indirekte: vedvarende økt omsetning i dagligvarebutikker øker aktiviteten lenger «bak» i verdikjeden, ved at råvareleverandører og dagligvareprodusentene opplever etterspørsel. Disse leddene har jevnt over høyere verdiskaping enn dagligvarebutikkene.

For Vinmonopolet derimot vil de indirekte effektene være små, ettersom den store majoriteten av varene de omsetter, importeres. Det gir lite rom for virkninger lenger bak i verdikjeden enn for dagligvarebutikkene, ettersom ringvirkningsmodellen måler effektene på norsk økonomi.

³⁴ Den direkte effekten beregnet her inkluderer tapt mva. for hele omsetningen og tapt skatt fra tapt verdiskaping. Se vedlegg for mer utdypende forklaring av beregning.

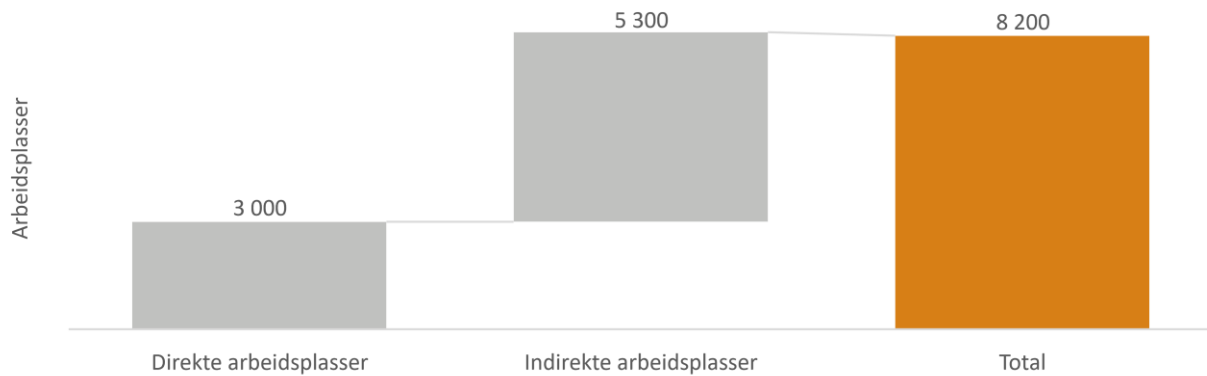
³⁵ Av disse antas 10 milliarder å komme dagligvarebutikkene til gode, mens 2 milliarder knyttes til Vinmonopolet.

Figur 3-2: Grunnlag for økt verdiskaping som følge av redusert grensehandel i løpet av ett år, direkte og indirekte effekter. Millioner kroner. Kilde: Menon Economics

For sysselsetting er tendensen den samme som for verdiskapingseffektene, de indirekte effektene er størst, men forskjellen er ikke like markant som for verdiskapingseffektene. Også her vil Vinmonopolet bidra i mindre grad enn dagligvarebutikkene til indirekte effekter. At Vinmonopolet etterspør mer varer fra sine leverandører, fører nemlig i liten grad til økte sysselsettingseffekter lenger bak i verdikjeden i Norge.

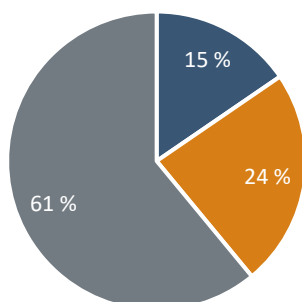
Figur 3-3: Grunnlag for økt sysselsetting som følge av redusert grensehandel i løpet av ett år, direkte og indirekte effekter. Kilde: Menon Economics

Figur under viser hvordan de indirekte effektene - de positive ringvirkningseffektene – fordeler seg på mat- og drikkeindustrien, landbruksnæringen og øvrig næringsliv. Ringvirkningene påvirker mat- og drikkeindustrien. Det skyldes at konsumet som flyttes fra grensen og til norsk dagligvare i stor grad består av nettopp mat- og drikkevarer. De indirekte effektene inkluderer også mat- og drikkeindustriens leverandører, som er grunnen til at aktører innen landbruk og fiske ser en betydelig effekt av impulsen. Det forsterkes av at det økte forbruket av norske mat-, drikke- og dagligvarer i stor grad består av varer produsert av norske produsenter, som igjen etterspør råvarer fra norske råvareprodusenter.

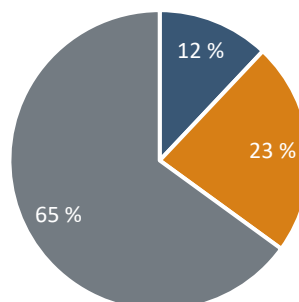
Figur 3-4: Den indirekte økningen av arbeidsplasser og verdiskaping, som følge av redusert grensehandel i løpet av ett år, fordelt på næringer. Kilde: Menon Economics

Andel av sysselsatte

- Jordbruk, Skogbruk og Fiske
- Industri, inklusive produksjon av mat og drikke
- Øvrige næringer

Andel av verdiskaping

- Jordbruk, Skogbruk og Fiske
- Industri, inklusive produksjon av mat og drikke
- Øvrige næringer

3.1.2 Observerte effekter på norsk industri

Anslagene på økte arbeidsplasser og økt verdiskaping som vi har presentert som en effekt av redusert grensehandelen beskriver kun potensielle effekter, men vi kan allerede se eksempel på virkelige effekter på norsk industri og arbeidsplasser.

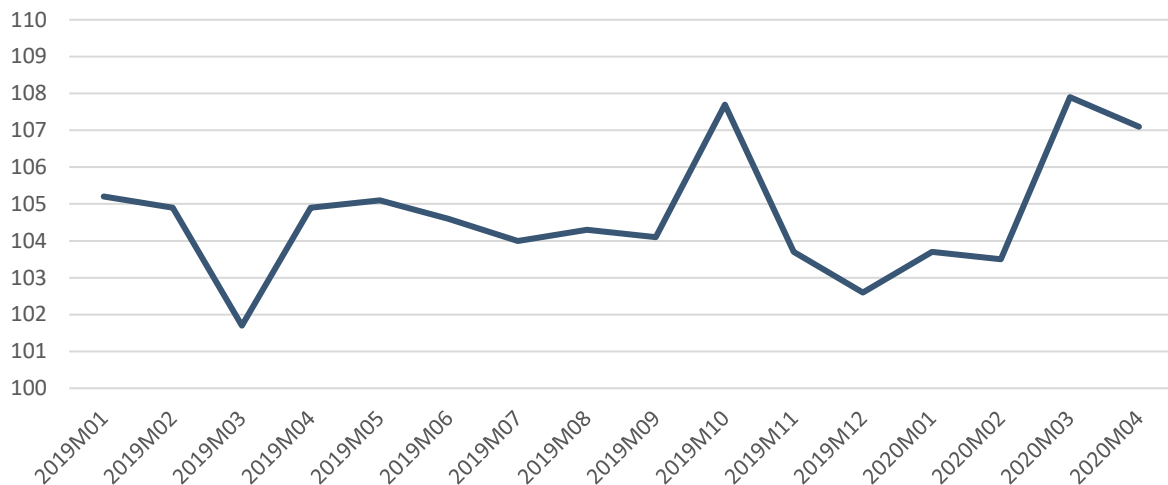
For eksempel har NorgesGruppens butikker Kiwi, Joke og Spar alene ansatt 2000 flere personer fra mai til juli i år sammenlignet med i fjor. Flest nye jobber er langs svenskegrensen, men også andre deler av landet har tatt inn nye ansatte. Også Coop Norge sier at mange av deres butikker har tatt inn ekstra hjelp.³⁶ Denne økningen skyldes ikke kun stengte grenser, men også andre koronaeffekter, som stengte kantiner og restauranter. At økningen har vært høyere ved grensen viser likevel at fallet i grensehandel er en viktig årsak til økningen i antall ansatte.³⁷

Økt handel av dagligvarer og alkohol samlet sett i mars førte også til en økt etterspørsel hos norske produsenter av næringsmidler og drikkevarer. Totalt opplevde næringsmiddel- og drikkevareindustrien en produksjonsøkning på 4,3 prosent i mars sammenlignet med februar 2020, se Figur . Produksjonen var litt lavere i april, men fortsatt 3,6 prosent høyere enn i februar 2020.

³⁶ <https://www.nrk.no/innlandet/2000-nye-daagligvarejobber-i-korona-tiden-1.15117607>

³⁷ <https://www.bladet.no/nyheter/2020/08/11/Kj%C3%B8pmannen-m%C3%A5tte-ansette-flere-da-grensa-ble-stengt-22447440.ece>

Figur 3-5: Produksjonsindeks for næringsvarer, drikkevarer og tobakk, januar 2019-april 2020. 2015=100, sesongjustert.
Kilde: SSB

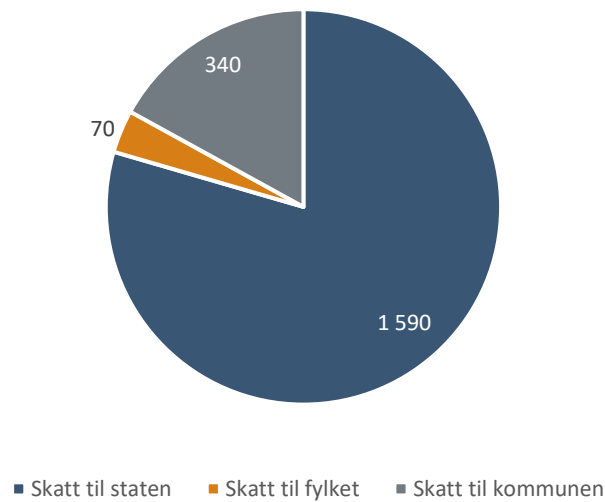
Det var produsenter innen bearbeiding og konservering av kjøtt, produksjon av meierivarer og iskrem, i tillegg til produksjon av drikkevarer som sto for de største positive bidragene for den samlede utviklingen i denne næringen i mars. Dette er produsenter som typisk har store deler av sine leveranser rettet mot dagligvarebutikkene, og deler av denne produksjonsøkningen kan tilskrives etterspørselsøkningen derfra i samme periode.³⁸

3.2 Skatteeffekter

Totale skatteeffekter av den økte omsetningen av mat, drikke og andre dagligvarer er rett i overkant av 3,7 milliarder kroner. Det består av 1,7 milliarder i økte mva-inntekter og 2 milliarder i økte person- og bedriftsskatter som følge av mulighetene for økt verdiskaping og sysselsetting. Figur viser hvordan potensialet for økte skatteinntekter fordeler seg på stat, fylke og kommune (mva økningen ikke inkludert i grafen).

³⁸<https://www.ssb.no/varehandel-og-tjenesteyting/artikler-og-publikasjoner/koronarestriksjoner-qa-omsetningshopp-for-dagligvarer-og-alkohol>

Figur 3-6: Fordeling av skatteeffekter av økt verdiskapning og sysselsetting, etter skattemottaker. Millioner kroner. Kilde: Menon Economics

For å beregne økt merverdiavgift som følge av redusert grensehandel har vi tatt utgangspunkt i den totale økte omsetningen og beregnet hvor mye av dette som ville vært mva. Vi har hatt fokus på mat, drikke og andre dagligvarer i dette notatet. De forskjellige varegruppene har ulike mva-satser. For eksempel har mat- og drikkevarer en mva-sats på 15 prosent, mens tobakksvarer og ikke-spiselige dagligvarer har mva-sats på 25 prosent. Basert på data om fordeling av den typiske varekurven har vi benyttet en gjennomsnittlig mva-sats på cirka 17 prosent.

I beregningen av tapte skatter har vi sett bort fra tapte inntekter fra særavgiftene, som på sukkervarer, alkohol og tobakk. Dette innebærer at vi undervurderer det totale skattetapet.

4 Vedlegg ringvirkningsanalyse

4.1 Kort om Menons ringvirkningsanalyser

En ringvirkningsanalyse gir et innblikk i en nærings ringvirkninger – altså de virkningene aktiviteten i næringen har på i andre deler av økonomien. Enhver aktivitet, enten det er i en bedrift eller i offentlig sektor, skaper virkninger i andre deler av samfunnet. Menon er landets ledende analysemiljø for å beregne hvordan aktiviteten sprer seg, og har et godt utbygget modellapparat for å beregne hvordan totale virkninger av aktiviteten sprer seg nedover i verdikjeden. Ved hjelp av modellene kan vi derfor beregne det totale «fotavtrykket» grensehandelen etterlater seg i økonomien i form av sysselsetting og verdiskaping i flere ledd bakover i verdikjeden.

Modellen er bygget opp med utgangspunkt i SSBs kryssløpsanalyse, som viser omfanget av leveranser mellom ulike norske næringer. Dette gjør det mulig å beregne hvor mye en produksjonsøkning i en bransje fører til økt etterspørsel av varer og tjenester også i andre bransjer, og hvordan ytterligere bransjer påvirkes igjen.

Det er vanlig at ringvirkningsanalyser opererer med relativt standardiserte typer av effekter. Vi har fokus på direkte og indirekte effekter:

- Direkte effekter omfatter effekter som knytter seg til aktiviteten i den næringen eller hos den aktøren som står i sentrum for analysen.
- Indirekte effekter omfatter de effekter som genereres gjennom økt etterspørsel etter varer og tjenester fra andre næringer. De indirekte effektene kan i prinsippet beregnes i et uendelig antall ledd bakover. Effekten i ulike ledd bakover bør beregnes i såpass mange ledd bakover i at en i siste ledd kommer under én sysselsatt.

De direkte sysselsettings- og verdiskapingseffektene er estimert på bakgrunn av de aktuelle bedriftenes forhold mellom omsetning og henholdsvis sysselsetting og verdiskaping.

Resultater fra ringvirkningsberegninger er svært omdiskutert blant økonomer da de ikke tar hensyn til potensielle fortrenings- og produktivitetseffekter. Det er viktig å være klar over at en ringvirkningsanalyse er en såkalt bruttoanalyse. Bruttoverdiskaping er høyere enn netto verdiskaping. Bruttoverdiskaping inkluderer verdiskapingen som kommer som følge av en aktivitet, men den sier ikke noe om den alternative anvendelsen av arbeidskraft eller kapital. Hvis det er mangel på arbeidskraft vil en del av sysselsettingseffektene man kommer frem til i en ringvirkningsanalyse bli hentet fra andre næringer, og fører dermed ikke til en økning i samlet norsk sysselsetting. Analysen ser altså kun på de isolerte effektene av en økt omsetning i Norge, dersom grensehandelen hadde opphørt, og tar ikke høyde for eventuelle fortrenningseffekter.

4.2 Justering av ringvirkningene for å ta høyde for andel dagligvare

Kryssløpet som brukes til å beregne ringvirkninger skiller ikke mellom dagligvare og annen varehandel. Ettersom vi her kun ser på dagligvarehandel vil de beregnede ringvirkningene derfor bli svært grove og treffe feil leverandørnæringer, dersom man ikke tar høyde for dette.

For å korrigere for den høye andelen dagligvarer har vi justert kryssløpet i modellen til å ta høyde for at en stor del av varekjøpene kommer fra mat- og drikkeindustrien, hvilket ikke er tilfelle for handel generelt. Effekten av denne justeringen er blant annet økte ringvirkninger for mat- og drikkeindustrien og norsk landbruk.

Det bør merkes at denne justeringen er grov og heftet med betydelig usikkerhet. Det vil likevel være mer presist å sjablongmessig ta høyde for stor andel dagligvare enn ikke å ta høyde for dette i det hele tatt.

4.3 Korrigerings for mva. i grensehandelsstatistikken

I SSBs grensehandelsstatistikk oppgis tallene inklusiv merverdiavgift (mva), mens regnskapsdataene for beregning av effekter på sysselsetting og verdiskaping er eksklusive mva. Vi har derfor korrigert omsetningstallene for norske mva-satser, det vil si 15 prosent for mat og drikke og 25 prosent for andre varer og tjenester. Vi har brukt de norske satsene fordi det er de som ville vært relevante dersom omsetningen (i kroneverdi) fra grensehandelen hadde blitt flyttet over til norsk næringsliv. I Vinmonopolets regnskap inngår særavgiften som en del av varekostnad og dermed omsetning.

4.4 Beregning av tapt mva. og skatter fra grensehandelen

I takt med at økonomisk aktivitet økes vil også skatteinntekter økes. Dette gjelder både bedrifts- og personskatter, samt ulike avgifter. Det er imidlertid ikke enkelt å danne seg fullt overblikk over hvilke budsjetter de ulike skattetyper bidrar til å finansiere.

Det er to viktige poenger om det norske skattesystemet vi må holde oss for øye. For det første betales størstedelen av skatter og avgifter direkte til staten og tilfaller altså ikke kommunene direkte. En del av disse skatter blir etterfølgende fordelt til kommunene. Dette sikrer en utjevning fra «rike» kommuner til resten av landet. Unntaket er personskatten, hvor en andel går direkte til kommunen. Det andre poenget omhandler hvor kommuneskatten (og fylkesskatten) tilfaller. Av personskatten på vanlig lønnsinntekt går rundt 12 prosent til kommunen, mens 2,5 prosent går til fylkeskommunen. Disse skatter går *til den (fylkes-)kommunen man bor i*.

I arbeidet med dette notatet har vi utregnet en full «selvangivelse» for alle de brukte gjennomsnittslønninger. Dette sikrer full kontroll på alle skatteinntekter. I tabellen under viser vi alle de relevante skattetyper som er regnet på i dette notatet, samt mottaker og skattesats.

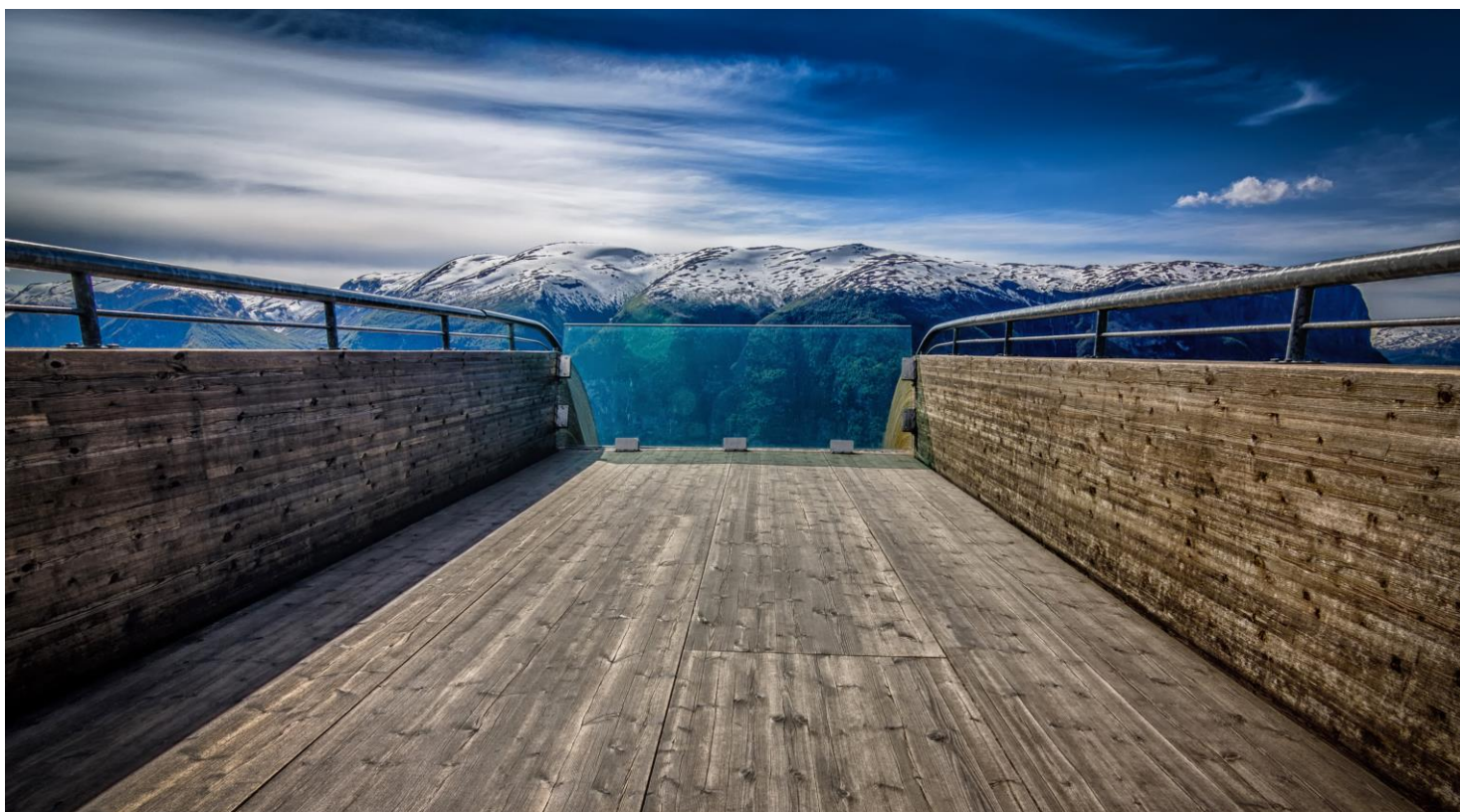
Tabell 1: Oversikt over skattetyper som inngår i ringvirkningsmodellen, med mottaker og sats.

Skattetype	Sats	Mottaker
Personskatt	11,8 %	Kommunen
Personskatt	9,55 %	Staten
Bedriftsskatt	22 %	Staten
Trygdeavgift	8,2 %	Staten
Arbeidsgiveravgift	14,1 %	Staten
Trinnskatt	Variierende	Staten

I beregningen av tapte skatter har vi sett bort fra tapte inntekter fra særavgiftene, som på sukkervarer, alkohol og tobakk. Dette innebærer at vi undervurderer det totale skattetapet.

For å beregne tapt merverdiavgift har vi tatt utgangspunkt i den totale økte omsetningen og beregnet hvor mye av dette som ville vært mva.

- Vi ser kun på grensehandel med dagligvarer, inklusive alkohol og tobakk. Mat og drikke har en mva.-sats på 15 % mens tobakksprodukter har en mva.-sats på 25 %.
- Vi har tatt høyde for dette og benyttet en vektet gjennomsnittlig mva.-sats på 17 % for dagligvarer.

Menon Economics analyserer økonomiske problemstillinger og gir råd til bedrifter, organisasjoner og myndigheter. Vi er et medarbeidereiet konsultentselskap som opererer i grenseflatene mellom økonomi, politikk og marked. Menon kombinerer samfunns- og bedriftsøkonomisk kompetanse innenfor fagfelt som samfunnsøkonomisk lønnsomhet, verdsetting, nærings- og konkurranseøkonomi, strategi, finans og organisasjonsdesign. Vi benytter forskningsbaserte metoder i våre analyser og jobber tett med ledende akademiske miljøer innenfor de fleste fagfelt. Alle offentlige rapporter fra Menon er tilgjengelige på vår hjemmeside www.menon.no.

+47 909 90 102 | post@menon.no | Sørkedalsveien 10 B, 0369 Oslo | menon.no